

PREVOĐENJE KUR'ANA

Azmir JUSUFI

UDK 28-234

SAŽETAK: Prevođenje Kur'ana kao i tumačenje njegovih plemenitih poruka, jedna je od važnijih islamskih oblasti. Ova je oblast oduvijek privlačila pažnju mnogih islamskih intelektualaca. Poruke Časnog Kur'ana bile su, a kao takve i ostale, fundamentalni izvor islama. Danas gotovo da i nema svjetskog jezika na kome nije preveden Kur'an. Cilj ovog rada jeste da se ukaže na prevođenje Plemenite Knjige – Kur'ana, o potrebi za njegovim prevođenjem na druge jezike, o značenju i vrstama prevođenja Kur'ana, o historijatu prevođenja Kur'ana, o nastanku prvih prijevoda Kur'ana, o prijevodima Kur'ana na poznatim svjetskim jezicima (engleski, francuski, italijanski, njemački, ruski, perzijski, turski, srpsko-hrvatski, albanski, itd.), o jeziku Kur'ana, o prevodivosti značenja Kur'an, te na samom kraju o stavovima eminentnih islamskih učenjaka o prevođenju Kur'ana na ostalim jezicima.

Ključne riječi: Prevođenje Kur'ana, tekstualno i kontekstualno prevođenje Kur'ana, historijat prevođenja Kur'ana

"Kur'an se ne može prevesti, Kur'an se mora prevoditi (tumačiti)!"¹

(Enes Karić)

"Prijevod značenja Kur'ana je potreban, jer pomoću njega se vjernici upoznaju o njegovim uzvišenim uputama."²

(Hadži Šerif-ef. Ahmeti)

Uvod

Božija Riječ je oduvijek privlačila posebnu pažnju islamskih znanstvenika, bilo da se to odnosi na njenu originalnu formu i značaj u Časnom Kur'anu na arapskom jeziku ili na prijevod njegovih značenja na drugim jezicima. Kur'an, kako je poznato, predstavlja prvi i najbitniji fundament šerijata iz kojeg proizlaze sveobuhvatne poruke i pouke, pravni propisi i cjelokupni islamski životni bonton. Također, on je temelj svih ostalih islamskih znanosti.

Prevođenje Kur'ana, je jedna od najosjetljivijih i veoma važnih islamskih oblasti, jer se time na najbolji

mogući način prenose kur'anska značenja i koncepte kod nearapa, ali je i opasna, jer pomoću pogrešnog i netačnog prevođenja deformira se kur'anska istina. Mnogi su ljudi pod utjecajem Kur'ana primili islam, dok je ostalima ovo pomoglo da im se vjerovanje i vjersko ubjeđenje poveća, razmišljajući o značenjima Kur'ana, čitajući njegove prijevode na njihovim jezicima, međutim, ima i onih koji su se udaljili od njegove istine zbog loših prijevoda Kur'ana. Uzroci i razlozi jednog pogrešnog prijevoda su mnogobrojni, bilo namjerni ili nenamjerni, pod nekakvim utjecajem ili ne.

U radu će biti govora o problematici prevođenja Kur'ana uopće, počevši od zanimanjem o prevođenju Kur'ana, tj. prenošenja značenja iz jednog jezika na drugi, u ovom slučaju prevođenje značenja kur'anskih ajeta s arapskog jezika na ostalim svjetskim jezicima; da li je zahtjevan posao prevoditi Kur'an na druge jezike sa njegovog originala na arapskom jeziku, i da li se gubi smisao kur'anskog teksta, sa svim njegovim porukama i poukama; te da li se svako može upustiti u prevođenje svetih

tekstova, u ovom slučaju prevođenjem Kur'ana, ili postoje određeni uvjeti za jedan takav poduhvat.

U nastavku će biće govora o značenju prevođenja Kur'ana i vrstama njegovog prevođenja (da li se Kur'an može prevoditi tekstualno ili se on prevodi kontekstualno); o historijatu njegovog prevođenja (tj. od kada se Kur'an počeo prevoditi, da li je to bilo još za života Allahova Poslanika, s.a.v.s., da li je on dozvolio njegovo prevođenje, ili se prevođenjem Kur'ana počelo nakon njegove smrti); o potrebi prevođenja Kur'ana na ostalim jezicima; o prvim prijevodima Kur'ana u svijetu; o dozvoljavanju ili zabranjivanju prevođenja Kur'ana, te mišljenja istaknutih svjetskih islamskih učenjaka o ovoj problematici.

O prevođenju Kur'ana

Zanimanje za prevođenje, kao prenošenje značenja iz jednog jezika u drugi, postojalo je još od davnih vremena, u različitim oblicima... (Kico, 2006b : 1113). Za teoriju prevođenja, sve do polovine 20. stoljeća, može se slobodno reći da se svodila na

¹ Karić, 2005 : 50.

² Ahmeti, 1988 : 23.

besplodno razmatranje oko tri vrste prevođenja: *doslovnoga, slobodnoga i pouzdanoga*. (Kico, 2006a : 745).

Edmond Tupja (2000 : 8), o pitanju umijeća i počecima u prevođenju, kaže sljedeće: “Koliko ja znam, jedan od najstarijih dokaza u aktivnosti prevođenja, po svemu sudeći, jeste povratiti Bibliju sa drevnog hebrejskog na stari grčki jezik. Ovo se desilo u III. i II. v. prije Isaa, a.s. (Isusa), za vrijeme Ptolomeja II Filadelfije. Danas postoji nauka o prevođenju, pod nazivom “*traduktologija*” (sa francuskog – *traductologie*), utemeljena od strane Danica Seleskovitcha i Marianne Lederera, 1957. godine u Parizu.” (Isto : 12).

Prof. dr. Jusuf Ramić, o prevođenju “Svetih knjiga”, kaže: “Prevođenje “Svetih knjiga” je najteži posao kojeg su se ustručavali i najvrjedniji prevodioci. Ustručavali su se zarad toga da svojim prevođenjem ne izostave ono što ne bi smjelo izostati, ono što bi dovelo do krivotvorenja teksta Svete knjige.”³

Da bi neko bio dobar prevodilac mora ispuniti sljedeće uvjete: a) da dobro poznaje maternji jezik ili jezik na kojem prevodi; b) da dobro poznaje strani jezik ili jezik sa kojeg prevodi; c) da zna analizirati i razumjeti tekst u svim njegovim parametrima; d) da zna prevoditi sa tog jezika u pismu i u interpretativnom smislu; e) da posjeduje “bogat fond riječi” – saznanja i izvan lingvističkih okvira; f) da ima saznanja o tehničkoj, naučnoj i umjetničkoj profesiji o prevođenju; g) da ima nadarenost u pisanju i govoru na maternjem tako i na stranom jeziku; h) da posjeduje intelektualnu razboritost i da bude otvorena osoba spram svijeta koji ga okružuje. (Tupja, 2000 : 8).

Značenje i vrste prijevoda Kur’ana

Prevođenje Kur’ana znači: “prenošenje i izražavanje kur’anskih ajeta sa arapskog jezika na neki drugi jezik”.⁴ Prijevod Kur’ana se dijeli na dvije vrste:

Tekstualno prevođenje (doslovno)

Ova vrsta prijevoda nije dozvoljena i skoro je nemoguća, jer svaki jezik ima svoje specifičnosti po kojima se razlikuje od drugog jezika. (Ramić, 2001 : 256). Doslovan prijevod, lišen je retoričkog osjećanja kur’anskog teksta. (Dautović, 2002a : 42).

Šerif Ahmeti (1988 : 23), istaknuti prevodilac i komentator Kur’ana na albanski jezik, o ovoj vrsti prevođenja Kur’ana, kaže: “Tekstualno prevođenje Kur’ana na neki drugi jezik nije dozvoljeno, jer je nemoguće sačuvati njegov umjetnički stil i prenijeti na neki drugi jezik.” A profesor Emin Behrami (2007 : 96), autor studije o prijevodima Kur’ana na albanski jezik, kaže: “Ako se prevođenjem originala Kur’ana cilja da se pod svaku cijenu prenese na neki drugi jezik, to je velika i ne oprostiva greška.”

Kontekstualno prevođenje

Ova vrsta prijevoda je neophodna i moguća u granicama ljudske mogućnosti. Da bismo objasnili dvije spomenute vrste, spomenut ćemo sljedeće primjere: U suri *el-Isra*, 29. ajetu, prema doslovnom prevođenju, Allah dž. š. kaže: “*I nemoj vezati svoju ruku za vrat, niti je cijelu pružaj, jer ćeš ostati ukoren i praznih ruku*”. Međutim, značenje i namjera ovog ajeta je: “*Ne budi škrt, niti rasipnik...*”⁵

U suri *el-Kehf*, 11. ajetu, prema doslovnom prevođenju, Allah, dž. š., kaže: “*Mi smo postavili (prepreku – zastor) na njihovim ušima u pećini za nekoliko godina*.” Namjera ajeta i njegovo značenje jeste: “*Mi smo ih uspavali u pećini na nekoliko godina*.”

Iz ovih i ostalih primjera prevođenja značenja kur’anskih ajeta možemo reći da je kontekstualno prevođenje obavezno, jer moramo imati u vidu da ju Kur’an univerzalna objava od Allaha, dž. š., upućena svim narodima u svijetu, Arapima i nearapima. Tako da

se ne mogu prenijeti kur’anske poruke nearapskom narodu, ako se njihova značenja ne prevedu kako treba.⁶

Historijat prevođenja Kur’ana

Muhammed, s.a.v.s., je slao svoje misionare sa pismima vladarima tog vremena, pozivajući ih u islam. (Dautović, 2002a : 42). Ova pisma su sadržavala kur’anske ajete koji su bili prevedeni na određene jezike (jezike vladara). Kada bi prijevod kur’anskih ajeta bio kategorički zabranjen, Muhammed, s.a.v.s., ne bi naredio da se ajeti prevode na ostale jezike, mimo originala na arapskom jeziku. Ukoliko je dozvoljeno prevođenje pojedinačnih dijelova iz Kur’ana, analogno tome je i da je dozvoljeno prevoditi i cijeli kur’anski tekst. U pismu kojeg je Muhammed, s.a.v.s., poslao vladaru Vizantije, Herakliji, među ostalog je bio ispisan i 64. ajet sure Ali – Imran.

Muhammed, s.a.v.s., je također dozvolio da mu se fragmenti iz Tevrata (Tore) čitaju na arapski jezik, iako su objavljeni na hebrejski (Karić, 1995 : 258). Ako je Muhammed, s.a.v.s., dozvolio da mu se fragmenti iz Tevrata (Tore) čitaju na jezik na kojim nije bio objavljen, onda je sasvim logično da dozvoli da se i Kur’an prevodi na drugim jezicima, što više kada je Kur’an univerzalna poruka, upućena čovječanstvu.⁷ Kur’an je Božija Knjiga, koja ne podliježe nikakvim promjenama, bilo da se radi o njenom jeziku, pak, sadržaju (Ramić, 2001 : 256). Pozicija svakog harfa u Kur’anu, nadnaravno je određena – zato što harfovi čvrsto uvezuju riječ, a riječ čvrsto uvezuju ajete, što je tajna rječite nadnaravnosti kur’anskog izraza, tajna koja nadilazi ljudske moći... kaže, između ostalog, Rafi’i (Latić, 2001 : 144).

U prvim stoljećima islama, unatoč općeg razvoja, pojavile su se zahtjevi ali i protivljenja o tumačenju Kur’ana,

³ Prema: Selman Selhanović, “Svaki slijedeći prijevod Kur’ana trebalo bi da bude korak naprijed”, Novi Horizonti, br/str. 65. Preuzeto sa internet stranice: <http://www.iltizam.org/tekstovi/read/2472>, (poveznica/link bila je aktivna 15.11.2014.)

⁴ Prema: Gilman Kazazi, “Rreth përktihmeve të Kur’anit”, <http://www.progresibotime.com/artikuj/120-rreth-perktihmeve-te-Kur-anit.html>, (poveznica/link bila je aktivna 15.08.2014.)

⁵ Isto.

⁶ Isto.

⁷ Vidjeti: A. L. Tibawi, *op. cit.*, str. 317. Isto: Nexhat Ibrahim, *Dimensione kur’anore*, Logos-A, Skoplje, 2003., str. 30-31.

te malo kasnije i o njegovom prevodenju na drugim jezicima.⁸ To potvrđuje i činjenica da se prvi značajan kompendij tefsirske literature javlja tek u III./IX. stoljeću (Dautović, 2002a : 42). Razlozi za jedan ovakav stav su mnogobrojni, ali primarni razlog prema njima jeste da je Kur'an objavljen na čisti (Ibrahimi, 2003 : 30) arapski jezik. Uzvišeni kaže u Kur'anu: "Mi smo je Kur'anom na jeziku arapskome objavili." (Ez-Zuhuf, 3.).⁹

Što se tiče problematike jezika Kur'ana, Eš-Šafi kaže da je Kur'an objavljen na čistom arapskom jeziku, dok Ebu Ubejd sa druge strane, smatra da Kur'an sadrži nekolicinu stranih riječi. Imam et-Taberi, poznati komentator Kur'ana, pokušava pomiriti ova dva gledišta, i kaže da su navodni strani elementi u Kur'anu bile jednostavne riječi što ih arapski i drugi jezici imadoše zajedno. Također i prof. dr. Jusuf Ramić i Nerkez Smailagić mišljenja su da ima stranih riječi u Kur'anu.¹⁰

A. L. Tibawi (1997 : 313) na početku svog rada "Da li je Kur'an prevodiv?", kaže: "Svaki prijevod Kur'ana proglašava vlastitu nedovoljnost. Jer prijevod mora nužno obuhvatiti one stavke Kur'ana koji jasno u sebi naglašavaju da je Riječ Božija objavljena Muhammedu, s.a.v.s., u arapskom jeziku."

Uprkos činjenici da je stav rane muslimanske zajednice u pogledu prevodenja arapskog teksta Kur'ana bio podvojen, zaista, opći muslimanski stav ostaje do danas, čin prevodenja mogao bi se logički promatrati kao prirodni dio muslimanskog egzegetskog napora.¹¹ U XIX.

i XX. stoljeću teorija prevodenja Kur'ana doživljava vidljiv razvoj¹² i obogaćenje klasičnih mišljenja o neprevodivosti Kur'ana na drugi jezik.

Potreba za prevodenjem Kur'ana i prvi prijevodi Kur'ana

Potreba za prevodenjem arapskog originala Kur'ana na druge jezike koincidira sa širenjem islama (Ihsanoğlu, 1998 : 568) i muslimanske države, s jedne, te kršćanskim misionarskim i kolonijalizatorskim pohodima, s druge strane (Mustafić, 2007 : 41). Prvi koji su bili zainteresirani za prevodenje Kur'ana, bili su orijentalisti, Turci i Perzijanci. Što se tiče Perzijanaca, Tibawi, u već spomenutome članku, navodi izjavu koju spominje En-Nedevi u *El-Medžmuu*, da su neki ljudi iz Perzije tražili od Selmana Farisija da im napiše nešto iz Kur'ana, pa im je on napisao *Fatih* na perzijskom. Međutim, ne može se sa sigurnošću utvrditi da li je Farisijev prijevod spomenute sure nastao za vrijeme Muhammeda, s.a.v.s., ili nakon njegove smrti.¹³

Najstariji postojeći prijevod Kur'ana, prema riječima Ekmeleddina Ihsanoğlua (1998 : 564), jeste na perzijskom. Taj je prijevod urađen 345. godine po hidžri – (956. po Isau, a.s.) u vrijeme samadijskog princa Mensura ibn Nuha (vladao 348-364. po hidžri, 961-976. po Isau, a.s.). Prvi prijevod Kur'ana u Evropi je bio na *latinskom jeziku*, 1543. godine, od strane engleskog prevodioca Roberta K. (Robertus Ketensis). Ovaj prijevod je urađen još 1143. godine, ali ostao je skriven, za unutarnje crkvene potrebe, punih

400 godina, sve do 1543. godine, kada je po prvi put publikovan u Briselu od strane *Theodora Bibliandera*. Iz ovog prijevoda nastali su ostali prijevodi Kur'ana na drugim jezicima. (Yveysi, 2010 : 71-75. Ramić, 2001 : 254).

Prvi prijevod Kur'ana na *francuski jezik* je štampan 1647. godine od prevodioca Andri de Rie (Andre du Ryer), na *italijanskom* 1547. godine od prevodioca Andrea Arivabene (Andrea Arrivabene), na *njemačkom* 1547. godine od prevodioca Salomona Šveigera (Salomon Schweigger), dok na *engleskom jeziku* prijevod Kur'ana štampan 1648. godine od prevodioca Aleksandra Rosa (Alexander Ross), ovaj se prevodilac referirao na prijevod Kur'ana na francuskom jeziku od prevodioca Andri de Rie (Andre du Ryer). Na *ruski jezik*, prvi prijevod Kur'ana je štampan 1716. godine od prevodioca Petra Vasijevića (Piotr Vasi'evich), na *urdu* 1828. godine od prevodioca Abduselama Muhameda i Abasija Badajunija (Abdu's-selam Muhammad – Abbasi Badayuni), na *perzijskom* 1837. godine od prevodioca Kemaludina b. Husejna b. Alija (Kamal al-Din Husayn b. Ali), a na *srpskom, hrvatskom i bosanskom jeziku* 1895. godine od prevodioca Miće Ljubibratića (Hercegovac). (Ihsanoğlu, 1998 : 587).

Prvi prijevod Kur'ana na *turski jezik* je štampan 1842. godine, a preveo ga je Muhamed et-Tefsiri (Muhammad at-Tafsiri) (Isto). Vrijedi spomenuti da je autor turske himne, Mehmet Akif Ersoj, koji je bio albanskog porijekla, preveo Kur'an na turski jezik za vrijeme svog boravka u Egiptu, ali ovaj prijevod nije stigao

⁸ Rahman, F. (1983 : 71) Navedeno prema: Nexhat Ibrahimi, *op. cit.*, str. 30.

⁹ Vidi: Enes Karić, *Prijevod Kur'ana*, FF Bihać, Bihać, 2006., str. 489.

¹⁰ Za više o ovoj problematici vidjeti: Welch, A.T. (1997). *Jezik i stil Kur'ana*. U: Enes Karić, *Kur'an u savremenom dobu*, I, str. 387. Sarajevo : Svjetlost. Također u: Ramić, J. *Tefsir – historija i metodologija...*, *op. cit.*, str. 98 – 132. Nerkez Smailagić, *op. cit.*, str. 116-117. Isto: Mahmud, M. (1996.) *Kur'ani – Përpykjet për të kuptuarit bashkëkohor*, sa bosanskog preveo:

Muhamed Ilijaz Dolaku, str. 207. Mitrovića. Isto: Karić, E. (1987). Ima li nearapskih riječi u Kur'anu. *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, Knjiga XIII-XIV, str. 135-152

¹¹ A. R. Kidwai, "Prevodenje neprevodivog", *Glasnik*, br. 7-8., juli – avgust, 2006., Sarajevo, str. 683. Vidjeti: Originally printed in *The Muslim World Book Review*, Vol. 7, No. 4., Summer 1987. Ili na internet stranici: <http://www.soundvision.com/Info/Qur'an/english.asp>, (poveznica/link bila je aktivna 16.11.2014.)

¹² Vidi: Mohamed A. M. Abou Sheishaa, "The translation of the Qur'an relevant issues and discussions", preuzeto sa internet stranice: <http://www.islamicwritings.org/Qur'an/language/the-translation-of-the-Qur'an-relevant-issues-and-discussions/>, (poveznica/link bila je aktivna 15.11.2014.)

¹³ En-Nedevi, *El-Medžmu*, Kairo, Metbetatut-Tedamun, bez datuma izdanja, str. 380. Navedeno prema: A. L. Tibawi, "Da li je Kur'an prevodiv? (Rano muslimansko mišljenje)", u: Karić, E. (1997 : 314). Isto vidjeti: Karić, E. (1990 : 9).

u Tursku i nije štampan.¹⁴ Također, i Shemsettin Sami Frashëri je pokušao prevesti Kur'an na turski jezik, ali štampanje ovog prijevoda je bilo zabranjeno od strane Osmanske vlasti, te su prevedeni dijelovi uništeni.¹⁵

Utjecaj Kur'ana u životu Albanaca prisutan je od XV. stoljeća, kada je i raširen na ovim prostorima, međutim, usporedivši sa ostalim evropskim narodima, Kur'an se kod Albanaca počeo prevoditi veoma kasno.¹⁶

Prvi djelimični prijevod Kur'ana na albanski jezik datira iz sredine 20-ih godina prošlog stoljeća. Može nam se činiti čudno, ali istina je da je prvi prevodilac Kur'ana na albanski jezik pravoslavni hrišćanin iz Korçe – Albanije, Ilo Mitko *Qafzezi* (Mehdiu, 1978 : 238). On je 1921. godine uradio djelimični prijevod Kur'ana na albanski jezik referirajući se na prijevod Kur'ana od strane George Sale, na engleskom jeziku (Isto : 239).

Da li je moguće prevesti Kur'an?

Veliki bošnjački učenjak, profesor Husein Dozo (1966 : 6), o svom prevođenju i tumačenju Kur'ana, kaže: "Zadatak našeg komentara je da u granicama naših sposobnosti i mogućnosti koje nam pruža vrijeme u kojem živimo, kao i opći nivo naučnih dostignuća, ukaže na temeljna učenja Kur'ana i da islamskim koncepcijama da noviju i suvremeniju interpretaciju..."

Muhammed Asad (2004.), u svom prijevodu Kur'ana na engleskome jeziku pod nazivom: *The Message of the Qur'an*, kaže: "Iako je nemoguće reproducirati Kur'an kao takav u bilo kojem drugom jeziku...¹⁷ ja sam potpuno svjestan da moj prijevod nije "postupio pravedno", niti je to mogao, prema Kur'anu i bezbrojnim slojevima njegovog značenja."

Na pitanje dr. Enesa Karića (2011 : 32) o prevodivosti i prevođenju

Kur'ana, u intervjuu kojeg je imao sa dr. Nasrom, on je dao slijedeći odgovor: "Što se tiče prijevoda, s jedne tačke gledišta, Kur'an nije "prevodiv" u tom smislu jer, budući je objavljen na arapskom jeziku, sa sobom je donio i konačnost bar što se tiče oblika u kojem je Bog želio da Njegova posljednja objava bude otkrivena čovječanstvu. (...) Sam Kur'an ostaje stalni, nepromjenjivi tekst. Ali on se mora stalno tumačiti. (...) Ne može se reći da recepcija Kur'ana nikada nije konačna ili završna. (...) Stoga, Riječ Božija je takva da njeno razumijevanje nije konačno niti ograničeno. Ono je namijenjeno da ga razumiju sva ljudska bića svih generacija i svih prostora."

Mustafa Prljača (1999 : 12) u svojoj knjižici *Bašča mirisa i boja*, kaže: "Kur'an je objavljen na arapskom jeziku i on je Kur'an samo na tom jeziku, te svaki pokušaj njegova prevođenja na neki drugi jezik povlači sa sobom puno nedostataka i u značajnoj mjeri osiromašuje njegovu poruku."

Stavovi islamskih učenjaka o prevođenju Kur'ana

Nearapi koji su prihvatili islam, s rasnim i lingvističkim zaledem, osjećali su potrebu razumijevanja Kur'ana, kao i obavezu da se njime koriste u namazu. S druge strane, muslimani su širenjem svoga utjecaja osjećali potrebu i obavezu priopćavanja islamske poruke (teblig), tako da je Ebu Hanife "presudio da je dopušteno prijevodom Kur'ana obaviti namaz", međutim, Ebu Hanife je ovu svoju fetvu kasnije dokinuo (Dautović, 2002a : 42-43). *Ebu Hanifa* (umro 767. g.), utemeljitelj značajne pravne razrade islamskog učenja, zastupao je teološku decizivu po kojoj je legitimno recitirati Kur'an na *perzijskom* jeziku onim participatorima islama koji

nisu kadri da to čine na arapskom. (Karić, 1990 : 13). I Ebu Hanifini učenici, *Ebu Jusufi Muhammed Eš-Šejbani*, smatrali su da je dozvoljeno prevoditi Kur'an. Hanefijska škola dopustila je pisanje prijevoda samo ako je popraćen arapskim originalom. (Tibawi, 1997 : 324) Sličnog stava po pitanju prevođenja Kur'ana je imao i *Ez-Zamahšeri*. (Karić, 1990:13 : 1995 : 290-302) Dok, pravnici *malikijske i hanbelijske* škole, ne odobravaju recitiranje prijevoda Kur'ana u namazu. (Ihsanoglu, 1998 : 566-567).

Imam Šafija, u *Kitabur-rišaleti fi usulil-fikhi*, kaže: "Ne postoji ljudsko biće, osim ako ono nije poslanik Božiji, koje može potpuno ovladati arapskim jezikom. Međutim, svaki musliman mora učiti arapski jezik do krajnjih granica svoje sposobnosti..." (Tibawi, 1997 : 324)

El-Buhari (umro 870.) i njegov komentator *Askalani* (umro 1448.), obojica značajni autori u nauci Tradicije, dozvoljavali su prevođenje Kur'ana na sve "strane" jezike. (Karić, 1990 : 13. Ramić, 2001 : 255).

Filolog *Ibn Kutejbe* (rođen 213. po H.), usprkos svom perzijskom porijeklu, tvrdi da nema prevodioca koji je u stanju izraziti arapski jezik u bilo kom drugom jeziku. (Tibawi, 1997 : 324-325)

Ihvanus-Safa (druga polovina četvrtog stoljeća po H.), sa svojom filozofskom sklonošću i mješovitim rasnim porijeklom nekih njihovih vodećih članova, više su na liniji Ebu Hanife nego Šafije, što se moglo i očekivati. *El-Gazali* (rođen 450. H.), u svojoj raspravi o Božijim atributima u *Ildžamul-Avvamu*, navodi da Kur'an nije prevodiv ili čak da ga musliman ne smije prevoditi. (isto : 325.)

Es-Sujuti, u svom *Itkanu*, navodi riječi *El-Kaffala*, koji je na pitanju prevođenja Kur'ana, odgovorio slijedećim riječima; "...u prijevodu, koji

¹⁴ Vidi: Dr. Nedždet Ramadan, *Terđžemetul-Kur'ani ve eseruba fil-meani*, Damask, 1995., str. 133. Navedeno prema: Gilman Kazazi, "Rreth përkthimeve të Kur'anit", <http://www.progresibotime.com/artikuj/120-rreth-perkthimeve-te-Kur'anit.html>, (poveznica/link bila je aktivna 15.08.2014.)

¹⁵ Isto.

¹⁶ Vidjeti: Ramadan Shkodra, "Përkthimet e Kur'anit në gjuhën shqipe", na internet stranici: <http://shkodrar.wordpress.com/2009/04/16/perkthimet-e-Kur'anit-ne-gjuhen-shqipe/>, (poveznica/link bila je aktivna 16.11.2014.)

¹⁷ "But, although it is impossible to "reproduce" the Qur'an as such in any other language...". Vidi: *The Message of the Qur'an*, Translated and explained by Muhammad Asad, bez mjesta i godine izdanja, str. 6.

je zamjena jedne riječi za drugu, nije moguće izraziti cijelokupno značenje Božijih riječi.” (isto : 329.)

Ez-Zerkeši, kur'anolog iz XIV. stoljeća, u svom *Burhanu* navodi da se Kur'an ne smije u obredoslovlju recitirati osim na arapskom jeziku budući da “njegov prijevod” nije čudo...! (Karić, 1990 : 6.)

Mustafa el-Meragi, slijedeći logiku Ebu Hanife, koja se nadaje iz njegovih stavova, kaže: “Tačno je da se prijevodi Kur'ana ne mogu nazvati Kur'anom, ali to ne znači da nije legitimno prevoditi na druge jezike.” (Dautović, 2002a : 43.)

Eš-Šerkavi i *es-Sabuni* su bili protiv prevođenja Kur'ana, međutim dozvoljavali su prevođenje “značenja Kur'ana” (Karić, 2005 : 148).

Šukrija Alagić se svojim radom na prevođenju Kur'ana našao u velikom grotlu najrazličitijih mišljenja: “Našao sam mnogog između ukočenih vjerskih prvaka, gdje kažu da je to bid'at (novotarija) i da tako nijedan od prvašnjih naučenjaka nije Kur'an tumačio...” (Dautović, 2002b : 48).

Muhamed Tufó je bio protiv prevođenja Kur'ana. Od svih bosansko-hercegovačkih časopisa muslimanske orijentacije, časopis *Hikmet* je, čini se, najrevnosnije pratio problematiku prevođenja Kur'ana. Razlozi osporavanja prevođenja Kur'ana, prema *Hikmetu*,¹⁸ između ostalog

su: *nemogućnost adekvatnog prijevoda; gubi se idžaz Kur'ana; prijevod nosi sa sobom krupne zablude i pogreške; ograničava misli i vodi u zabludu; ne djeluje na dušu čitaoca kao original; gubi se poštovanje (ta'zim) prema Kur'anu* (Isto : 46-47).

Srpski orijentalista, *Darko Tanašković*, u predgovoru trećeg izdanja prijevoda Kur'ana od Besima Korkuta pod naslovom: “Prevod značenja Kur'ana”, među ostalom ističe: “nemoguće je u cijelosti prevesti Kur'an u bilo kojem drugom jeziku.” (Hondozi, 2010 : 170)

Dilemu da li je dopušteno prevođenje Kur'ana riješio je Visoki savjet uleme Azharskog univerziteta izdajući pravnu deciziju (fetvu), godine 1936., u kojoj se navodi: “Ova fetva objašnjava mogućnost prevođenja Kur'ana posredstvom tumačenjskog, tj. interpretativnog prijevoda, te ukazuje na nemogućnost doslovnog prenošenja značenja Kur'ana, sa karakteristikama njegovog ustrojstva na arapskom jeziku, na druge jezike.” (Dautović, 2002b : 44).

Zaključak

Iz svega navedenog u radu, može se zaključiti slijedeće:

- da je kod Bošnjaka, Albanaca, kao i kod ostalih naroda kojima nije govorni arapski jezik, bila prijevoda

potreba za prevođenjem Kur'ana na svoj maternji jezik;

- da je ulema kod bosanskog i albanskog naroda a i ostalim muslimanskim narodima, dala vidan doprinos na polju prevođenja Kur'ana;
- da postoje prethodno određeni uvjeti za onoga ko hoće da se upusti u prevođenje Kur'ana, tako da se ne može svako baviti tom temeljnom granom islamskih nauka;
- da je kontekstualno prevođenje Kur'ana obavezno, jer moramo imati u vidu da ju Kur'an univerzalna objava od Allaha, dž.š., upućena svim narodima u svijetu, Arapima i nearapima. Tako da se ne mogu prenijeti kur'anske poruke nearapskom narodu, ako se njihova značenja ne prevedu kako treba;
- da je prevođenje Kur'ana potreba muslimana širom svijeta, da je važna tema a ujedno i osjetljiva, jer pomoću pogrešnog i netačnog prevođenja deformira se kur'anska istina. Mnogi ljudi su pod utjecajem prijevoda Kur'ana primili islam, međutim, ima i onih koji su se udaljili od njegove istine zbog loših prijevoda Kur'ana.

¹⁸ Kada je izišao iz štampe prijevod Kur'ana Miće Ljubibratić, ovaj prijevod bi nazvan: “*čorbine čorbe čorba*”. Vidjeti: (Dautović, 2002b : 48)

Izvori i literatura

- Behrami, Emin (2007), *Qasje studimore rreth katër përkthimeve të Kur'anit në gjuhën shqipe*. Priština.
- Dozo, Husein (1966), *Prijevod Kur'ana s komentarom*, Knjiga 1. VIS : Sarajevo.
- Ibrahimi, Nexhat (2003), *Dimensione kur'anore*. Logos-A : Skoplje.
- Karić, Enes (1995), *Tefsir*, Sarajevo : Bosanska knjiga.
- Karić, Enes (2005). *Kako tumačiti Kur'an*. Tugra : Sarajevo.
- Karić, Enes (2006). *Prijevod Kur'ana*. Bihać : FF Bihać.
- Karić, Enes (prir.) (1998), *Semantika Kur'ana*. Bemust : Sarajevo.
- Ahmeti, Šerif (1988.). *Kur'ani-i, përkthim me komentim (prijevod sa komentarom)*. Prev. i kom. H. Šerif Ahmeti, Priština : Predsjedništvo Islamske zajednice za RS Srbije.
- Latić, Džemaludin (2001). *Stil kur'anskog izraza*. Sarajevo : El-Kalem.
- Mahmud, Mustafa (1996), *Kur'ani – Përpyekje për të kuptuarit bashkëkohor*, sa bosanskog preveo: Muhamed Ilijaz Dolaku. Mitrovica.
- Message of the Qur'an*, Translated and explained by Muhammad Asad, bez mjesta i godine izdanja.
- Prljača, Mustafa (1999). *Başca mirisa i boja (Imanski i islamski sarti)*, Sarajevo : El-Kalem.
- Rahman, Fazlur (1983). *Dub islama*. Preveo Andrija Grosberger. Beograd : Jugoslavija.
- Ramić, Jusuf (2001). *Tefsir – historija i metodologija*, Biblioteka posebnih izdanja – Knjiga 6., Sarajevo : Fakultet islamskih nauka u Sarajevu.
- Tupja, Edmond (2000). *Këshilla një për-kthyesi të ri*, (drugo izdanje). Tirana.
- Yvejsi, Mexhid (2010). “Pse u vonuan shqiptarët me përkthimin e Kur'anit”, URA, nr. 1., Qendra Shqiptare për Studime Orientale, Tirana.
- Ihsanoğlu, Ekmeleddin (1988). “Uvod u povijest prevođenja značenja Kur'ana (Neki problemi semantike prijevoda

- Kur'ana", u: Karić, E. (1998). *Semantička Kur'ana*. Str. 568. Sarajevo : Bemust.
- Karić, E. (1990). Predgovor. U: *Koran*, Mićo Ljubibratić (Hercegovac) – Reprint izdanja iz 1895. godine. Sarajevo : Svjetlost.
- Karić, E. i Demirović, M. (Prir.) (2002). Prva riječ u prevod i tumač Kur'ana od velikog učenjaka Omera Riza. U: *Reis Džemaluddin Čaušević, prosvjetitelj i reformator*. Knjiga 2., Sarajevo : Ljiljan.
- Pandža M. i Čaušević Dž. (1937). Prva riječ u prevod i tumač Kur'ana od velikog učenjaka Omera Riza-a. U: *Kur'an Časni – prevod i tumač*. Preveli i sredili: Hafiz Muhammed Pandža i Džemaluddin Čaušević. Sarajevo : Džemaludin Čaušević, V-VI.
- Tibawi, A.L. (1997). Da li je Kur'an prevodiv? (Rano muslimansko mišljenje). U: Karić, Enes (prir.) (1997). *Kur'an u savremenom dobu*. Sarajevo : Svjetlost.
- Ahmeti, Sherif (1976), "Ši vërteton Herakliu mbi profetësinë e Muhamedit, a.s." *Takvim 1396. – Kalendar 1976*. Izvršni odbor Udruženja Uleme u R. S. Srbije – Priština, Priština.
- Dautović, Ferid (2002a) "O prevodenju Kur'ana (Stavovi nekih islamskih učenjaka)", *Novi Muallim*, III, br. 10.
- Dautović, Ferid (2002b), "O osporavanju prevodenja Kur'ana u Hikmetovom krugu uleme", *Novi Muallim*, III, br. 11.
- Karić, Enes (1987), "Ima li nearapskih riječi u Kur'anu". *Anali Gazi Husrevbegove biblioteke*, Knjiga XIII-XIV.
- Kico, Mehmed (2006a), "Historijski pogled u teorije prevodenja", *Glasnik*, br. 7-8., juli – avgust.
- Kico, Mehmed (2006b). "Povezanost prevodenja s drugim disciplinama", *Glasnik*, br. 11-12., novembar – decembar.
- Mehdiu, Feti (1978), "O albanskim prevodima Kur'ana", *Anali Gazi Husrevbegove biblioteke*, Knjiga V-VI.
- Mustafić, Ifet (2007), "O Prevodenju Kur'ana na engleski jezik (I)", *Novi Muallim*, VII, br. 29.
- Ramić, Jusuf (2008), "Naši prijevodi Kur'ana urađeni posredstvom drugih jezika", *Glasnik*, br. 11-12.
- Karić, Enes (2011). "Intervju Enesa Karića sa Seyyedom Hosseinom Nasrom, *Preporod*, broj 10/948, 15. Maj, 2011., Sarajevo.
- Asad, Muhammed (2004). *Poruka Kur'ana, prijevod i komentar*. (Predgovor, str. XXX). S engleskog preveo: Hilmo Čerimović, Sarajevo : El –Kalem.
- Hondozi, Jahja. (2010). "Jehona e përkthimit të Kur'anit në gjuhën shqipe në shtypin e huaj", *Edukata Islame*, br. 93.
- Kazazi, Gilman, "Rreth përkthimeve të Kur'anit", <http://www.progresibotime.com/artikuj/120-rreth-perkthimeve-te-Kur'anit.html>, (poveznica/link bila je aktivna 15.08.2014.)
- Kidwai, A. R. (2006), "Prevodenje neprevodivog", *Glasnik*, br. 7-8., juli – avgust, 2006., Sarajevo, str. 683. Vidjeti: Originally printed in *The Muslim World Book Review*, Vol. 7, No. 4., Summer 1987. Web: <http://www.soundvision.com/Info/Qur'an/english.asp>, (poveznica/link bila je aktivna 16.11.2014.)
- Preuzeto sa internet stranice: <http://www.islamicwritings.org/ Qur'an/language/the-translation-of-the-Qur'an-relevant-issues-and-discussions/>, (poveznica/link bila je aktivna 15.11.2014.)
- Selman Selhanović, "Svaki slijedeći prijevod Kur'ana trebalo bi da bude korak naprijed", *Novi Horizonti*, br/str. 65. Preuzeto sa internet stranice: <http://www.iltizam.org/tekstovi/read/2472>, (poveznica/link bila je aktivna 15.11.2014.)
- Tibawi, A.L., "Is The Qur'an Translatable?", preuzeto sa internet stranice: <http://www.answering-islam.org/Books/MW/translatable/koran.htm>, (poveznica/link bila je aktivna 16.11.2014.)

المسوج

ترجمة معاني القرآن الكريم

أزمير يوسف

إن ترجمة معاني القرآن الكريم وعبره تعتبر من أكثر المجالات الإسلامية أهمية، فقد كان هذا المجال منذ القدم يشهد اهتمام الكثيرين من المفكرين المسلمين، وكانت عبر القرآن الكريم وما تزال المصدر الرئيس في الإسلام، ونكاد لا نجد اليوم لغة في العالم لم تترجم إليها معاني القرآن الكريم. إن الهدف من هذا البحث هو الإشارة إلى ترجمة معاني القرآن الكريم، وإلى الحاجة إلى ترجمة معانيه إلى لغات أخرى، والحديث عن أهمية ترجمة معاني القرآن الكريم وأنواعها وتاريخها، وعن ظهور أول تلك الترجمات، وعن الترجمات الموجودة بأشهر اللغات العالمية (الانكليزية والفرنسية والإيطالية والألمانية والروسية والفارسية والتركية والصربوكرواتية والألبانية، الخ)، وعن لغة القرآن، وإمكانية ترجمة معاني القرآن الكريم، وأخيراً عن آراء أبرز العلماء المسلمين حول ترجمة معاني القرآن الكريم إلى اللغات الأجنبية.

الكلمات الرئيسية: ترجمة معاني القرآن الكريم، الترجمة النصية والسياقية لمعاني القرآن الكريم، تاريخ ترجمة معاني القرآن الكريم.

Summary

ABOUT TRANSLATING THE QUR'AN

Azmir Jusuf

Translating the Qur'an as well as interpreting its noble messages, is one of the significant Islamic disciplines. It drew attention of many Islamic intellectuals. The messages of the Qur'an were and still are fundamental source of Islam. Today, it is translated to almost all the world's languages. The aim of this article is to point out the significance of translations of the Noble Qur'an to other languages, different types of translations of the Qur'an, history of its translation and of its first translations (English, French, Italian, German, Russian, Persian, Turkish, Serbo-Croatian, Albanian etc.), the language of the Qur'an, its translatability and finally the opinions of eminent Islamic scholars about translating the Qur'an.

Key words: translations of the Qur'an, textual and contextual translations of the Qur'an, history of translating the Qur'an